

ÓBUDA ANDERSENJE

JEGYZETEK A VASVIRÁGRÓL

Úgy kell kezdeni, mintha egy mesét. Élt itt, Budapesten, egy író, gyalogjáró-társunk e nagyvárosban, kinek kerek szemüvege a valóságot tündérré s a tündérit valósággá nagyította; aki fölszedegette egy külváros — ha romantikus külváros volt is ez! — macskaköveinek réseibe hullott, bemocskolódtott drágaköveket... Rájuk lehelt, kifényesítette őket, s egyszerre csak e parányi, nemesen metszett, csiszolt tükröcskében felragyogott egy különös világ. Így járt elhelt, a fasizmus virágkorában, s a maga végnapjaiban a tömöttiszákú vándor, tele ember szeretettel, részvétellel, játékkal tomboló viharral a szívében: *Gelléri Andor Endre* — Óbuda Andersenje.

Ezt az írást azért kellett a szét-szört gyémántszemcskék hasonlatával kezdeni, mert éppen idevág: egy film kapcsán, mely Gelléri művei nyomán született, s amely arra vállalkozott, hogy összekovácsolja, együvé szerkeszti Gelléri lélegzetre rövidebb-hosszabb remekműveit, egyetlen film szolgálatára. Mindjárt eleve idekívánkozik két megállapítás: a vállalkozás vakmerő — a film gazdag részleteivel: emlékezetes!

Merész, vakmerő munka ez; annyi fényt, érzelmét villantó érzelmcskékből, gazdag, bővérű kedéllyel on-

tott kisplasztikai remekművekből, vagy azok alkotóelemeiből egészet, sajtószertűt, kerekét komponálni! Hiszen erre maga Gelléri sem tudott vállalkozni, részint a fölfénylő, de tragikusan megszakított rövid élet-pálya kegyetlensége miatt, részint — ő maga novellái sorozata mellett csak egy regényt, a *Nagy mosodát*, s egy hosszabb önéletrajzi, de töredéknek maradt munkát írt — mert csak *készülődött* a hosszabbra, a nagyobb formájúra, s ez művészi alkattól következett.

Igen, merész vállalkozás ez, mert módszertani törvénye, hogy részint nyersanyagnak tekint remekműveket, s azért is, mert a ragyogó mozaikokat valami gondolati és szerkezeti kötőanyaggal kell egymáshoz erősíteni, s ez a »kötőanyag« akkor méltó és igazi, ha betölti ugyan feladatát, de egyébként láthatatlan.

Köllő Miklós, fiatal dramaturg, vállalkozott a feladatra: *hálóba fogni a fényt!* Látnivaló, hogy nagy becsvágygal, tisztelettel dolgozott ezen a tehetségpróbáló munkán. Merészségének, hitének jutalma, hogy sikerült is olyan forgatókönyvet kerekíteni, amely szerencsés másodihletéssel sok helyen a költészet igazi melegét árasztja. Tehetséges, a szeretet hőfokát kifejező munka ez!

Persze, kínálkozott volna más meg-

Weiszhaupt úr (Várkonyi Zoltán) és Vera (Töröcsik Mari)

oldás is! Az egységes — hős, idő, tér — kompozíció megteremtése helyett egy Gelléri-novellafüzér megfilmesítése. Ebben az esetben nyilván több maradt volna meg Gellériből, de nem bizonyos, hogy a film művészi eredményei magasabban szárnyalnának.

A film hőse a »Ház a telepen«-ből ismert Pettersen István, illedelmesebb megjelenési formában, de semmiképp sem prüd, kicsinyes megjelenítésben. Pettersen — itt kelme-festő — a harmincas évek munkanélkül kallódó, szürke emberfolyamában sodródik, morzsolgatja napjait, egyiket a másik után. Így kerül össze — ahogy ő nevezi, s ez Gelléri kedves meghatározása: — egy tündérrel; egy külvárosi nap-sugárral, egy kétlábon járó, leányruhát viselő költeménnyel, akit arra hívott életre a természet, hogy be-aranyozza egy férfi életét — csak-hogy nem teheti. Nem engedi az élet. Nőéhes főnökének, Weiszhaupt úrnak karjába szívódik, s onnan nyilván továbbviszi sorsa. Közben a fiú munkához jut, s ezt konok, gerinces jellemének köszönheti, az élet pedig döcög vagy vágat tovább, ki tudja merre, hová?

Valahogy ennyit mond el a »Vasvirág« — Gelléri alakjaiból, szituációiból válogatva. Egyenletlenségeivel együtt is gazdag, ihletett mű.

Itt-ott, azonban túlzottan lábrakap a palackból kiengedett dzsin, a *kötőanyag*. Ilyen aránytalan eluralkodás Weiszhaupt úr, bár színészilleg kitűnően megoldott, de túlságosan részletezett szerepe. S ilyenek itt-ott, a Gelléri beszéltető-művészetétől elmaradó dialógusok is.

Herskó János, a rendező, e film-ben valóban jelentőset lépett előre. Az első képek még eklektikusan hatnak: ez olasz hatás, amaz francia... de csakhamar mindez eltűnik és hallható lesz a *mű sajátos szívdobogása*. Kibontakozik az eredeti láttatás művészete, a lélekábrázolás, a jelképekkel való érzetetés gondos, költői pontos ritmikája. Látásmódja bátor és gyengéd. Ilyen a tündér, Vera megjelenítése. Ő a film gyönyörű hegedűszólama. Ilyen a jelképekben való, s a mű szövetébe illeszkedő gondolkodás; mint a spányol táncosnó komplexum; a tükörben, ebben a varázstükörben megjelenő képsorozat; a kislány és az álmok kapcsolata. Ugyanakkor eredetien komponál; erre szép példa a szerelmi nász, a fiatalok kettősének képsora, a felforrástól a szomorú elpilledésig.

A rendező méltó társa, mondhatni ikertársa, az operatőr, *Szécsényi Ferenc*, aki ember- és környezetábrázolásával, fények és árnyak váltogatásával, intim szerelmi kettősök, a lé-

lek viharait és derűjét jellemző portrék gyengéd kidolgozásával magyar filmen ritkán látott képeket teremt. Mindehhez járul, hogy biztos tudatossággal elkerüli a semmitmondó, üres szépelgést, magyarul: a képhalandzsát.

A színészi játék stílusa, a hangulati egységet szolgálja. Akad olyan madárröptűen magasba ívelő alakítás is benne, mint *Törőcsik Mari* Verája. Ezt a szilaj és szelíd, makrancos meg odaadó lényecskét annyi költői villódzástól teremt meg, hogy törékeny alakja, az érzések árjait és napsütését tükröző arccskája egygyé válik magával az egész művel. Valami állandó meghatottságra ingerlő árad ebből a fiatal színésznőből. S tetejében: mozdulatai, mimikái egyenesen a filmet teszik életelemévé.

Vánkonyi Zoltán sok finom részlet-elmezéssel, az emberi portré gondos kidolgozásával rajzolja meg Weiszhaupt urat, a leány-nagyfogyasztó nagymosodást. Így csak az a kérdés, mennyire Gellérié ez a mosodás. Ez a kérdés azonban inkább a forgatókönyv íróját, s a rendezőt illeti.

Nyomatékosabb ez a probléma, a filmbeli Pettersen Istvánnal kapcsolatban. A szerepet *Avar István* tehetséges fiatal színész játssza: tehetséges, de művészi arcéle még nem elég markáns. Pettersenje is túlságo-

san »kimosdatott«, simára fésült. Nem fortyog, gyöngyözik a humora, dühe, jókedve amúgy Gelléri-módrá. Persze, a szövege sem. De ez már nemcsak a forgatókönyv meg a rendezés rovására irándó. A színész nem érkezett még el Pettersenhez.

Végül még egyszer az *egészről*, a »Vasvirág«-ről. Jelentős érdeme, hogy olyan rokon-ihletésű elődök mellett, mint a nagyszerű »Csoda Milánóban«, eredetit, sajátosat, egyéni tudott adni; nem annyira korrajzban, mint inkább az élet perifériáin élt szegények szerelmének költészetéből. Tudatosan és sikeresen törekedett a költészet eszközeinek alkalmazására, a szimbólumok tiszta felvillantására. Szerkesztési módja, amely az »eseménytelen« is meri részletesen kifejteni, ha abban belső fűtőanyagot vél — szép és tiszteltre méltó.

Úgy érzem: néhány megoldásban tovább viszi, előre, a magyar filmgyártást, ez a mű.

Es nem utolsósorban azért is öröm a »Vasvirág«, mert ha kihagyágyosan is, de *Gellérit idézi*, s mert fiatal művészek idézik, lelkesen, tehetségesen.

VÉSZI ENDRE